



De kracht van de pedagogische civil society

Versterking van een positieve sociale
opvoed- en opgroeiomgeving



Familie, vrienden, buren, kennissen en vrijwilligers zijn tegenwoordig minder betrokken bij het gezinsleven, waardoor opvoeden steeds meer een individuele aangelegenheid is geworden (RMO, 2001). Traditionele steunstructuren of gemeenschappen als kerk, nabuurschap en verenigingsleven waar mensen elkaar ontmoeten en steunen zijn tegenwoordig grotendeels verdwenen. De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) en Raad voor Volksgezondheid en Zorg (RVZ) (2009) constateren dat gezinnen steeds minder sociaal zijn ingebed. De RMO en RVZ (2009) vragen daarom om meer aandacht in het beleid voor het stimuleren en versterken van sociale netwerken en steunstructuren. Rond jeugd en gezin in de thuissituatie, op school en in de vrije tijd. Het Nederlands Jeugdinstituut en de Universiteit Utrecht noemen dit nieuwe aandachtspunt in het jeugd- en gezinsbeleid de 'pedagogische civil society'.

In het project 'Allemaal Opvoeders' werken zij samen om de pedagogische civil society te verkennen én te versterken.

Allemaal Opvoeders

In deze brochure kunt u lezen waar het project 'Allemaal Opvoeders' over gaat. Daarnaast vindt u ook informatie over het belang van de sociale omgeving van gezinnen en ontwikkelingen daaromtrent. Het laatste deel van de brochure heeft betrekking op de pedagogische civil society in de praktijk. Wat kunt u doen als u de pedagogische civil society wilt versterken?

Deze brochure is bedoeld voor beleidsmedewerkers, professionals en vrijwilligers bij gemeenten, Centra voor Jeugd en Gezin, zelforganisaties, het onderwijs en andere organisaties die geïnteresseerd zijn in het versterken van de positieve sociale opvoed- en opgroeiomgeving van gezinnen.

Het project 'Allemaal Opvoeders'



Inhoud

Het project 'Allemaal Opvoeders' 2

De sociale omgeving van gezinnen: ontwikkelingen, betekenis en belang 4

De pedagogische civil society in de praktijk 7

Meer informatie 10

Literatuur 11

Doel

Het project 'Allemaal Opvoeders' verkent hoe jeugd, ouders, buurtbewoners, vrijwilligers en andere betrokkenen rondom het gezin meer voor elkaar kunnen betekenen. Specifiek kijken we naar de rol die de Centra voor Jeugd en Gezin (CJG's) daarbij kunnen spelen.

De CJG's zijn een spil in het lokale jeugdbeleid. Vanuit een faciliterende en stimulerende rol kunnen zij de sociale netwerken en verbondenheid van jeugd, ouders en andere partijen rond kind en gezin versterken. Andere voorzieningen en organisaties, zoals brede scholen, kinderopvang, welzijnsinstellingen, woningbouwcorporaties en zelforganisaties kunnen hier uiteraard ook een rol in spelen.

Het CJG kan behoeften onderzoeken, kansen verkennen, activiteiten initiëren, bestaande activiteiten ondersteunen en bovenal naar alle samenwerkingspartners, ouders en jeugd uitdragen dat de sociale opvoed- en opgroeiomgeving van ouders en jeugd ertoe doet. Zo kunnen vanuit verschillende kanten initiatieven ontstaan die elkaar versterken.

Denk hierbij aan activiteiten die ontmoeting, dialoog en steun stimuleren zoals bijvoorbeeld een borstvoedingscafé voor moeders. Of een 3-generatiecentrum waar vrijwilligers activiteiten organiseren met en voor kinderen, jongeren, ouders en grootouders. Ook bij gezinnen thuis kunnen activiteiten plaatsvinden, zoals opvoedparty's. Spel- en ontmoetingsactiviteiten, peercoaching en vormen van buurtbemiddeling kunnen de onderlinge betrokkenheid bij jeugd en jongeren vergroten. Belangrijk is ook dat bestaande activiteiten gezien en waar nodig versterkt worden. Er gebeurt vaak al meer in een buurt, door jeugd, ouders en buurtbewoners dan wat op het eerste oog zichtbaar is. De civil society is immers niet nieuw. Het erkennen en versterken van de pedagogische kracht van de civil society, dát is wel een nieuw aandachtspunt.



In het project 'Allemaal Opvoeders' wordt een diversiteit aan activiteiten ontplooid en wordt kennis ontwikkeld omtrent het bevorderen van de pedagogische civil society. Het project wordt uitgevoerd in opdracht van het ministerie voor Jeugd en Gezin en maakt deel uit van het ZonMw-programma 'Vrijwillige inzet voor en door jeugd en gezin'. De looptijd van het project is van 2009 tot en met 2011.

Pilots

Aan het project nemen 10 gemeenten deel: Eindhoven, Enschede, Groningen, Haarlemmermeer, Houten, Lelystad, Maastricht, Sittard-Geleen, Utrecht en Zaanstad. Deze gemeenten ontwikkelen als pilots, in samenwerking met lokale partners, ouders en jeugd activiteiten die specifiek aansluiten bij de lokale situatie. Adviseurs van het Nederlands Jeugdinstituut begeleiden de gemeenten hierbij. Onder leiding van prof. dr. Micha de Winter (Universiteit Utrecht) worden de pilots onderzocht.

Bundeling van expertise

Een aantal experts dragen vanuit hun vakgebied bij aan de kennisontwikkeling over de pedagogische civil society vanuit het project 'Allemaal Opvoeders'. Dit zijn prof. dr. Micha de Winter, hoogleraar maatschappelijke opvoedingsvraagstukken aan de Universiteit Utrecht; Dr. Jeannette Doornenbal, lector Integraal Jeugdbeleid aan de pedagogische academie van de Hanze Hogeschool Groningen; prof. dr. Josine Junger-Tas, voormalig directeur van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie, en als hoogleraar jeugdcriminologie verbonden aan de Universiteit Utrecht en aan de Université de Lausanne; prof. dr. Ronald van Kempen, hoogleraar stadsgografie aan de Universiteit Utrecht; prof. dr. Lucas Meijs, hoogleraar vrijwilligerswerk aan de Erasmus Universiteit en lid van de RMO en dr. Henk de Vos, emeritus universitair hoofddocent vakgroep Sociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Versterking van de pedagogische civil society

De 'civil society' duidt op vrijwillige verbanden van organisaties en burgers, anders dan de overheid en het bedrijfsleven. De term 'pedagogische civil society' is nieuw en heeft betrekking op de betekenis die vrijwillige verbanden en onderlinge betrokkenheid kunnen hebben voor opvoeden en opgroeien. In het kader van het onderzoek door de Universiteit Utrecht en de kennisontwikkeling door het Nederlands Jeugdinstituut wordt dit concept verder uitgewerkt.

Aspecten van de pedagogische civil society zijn:

- sociaal kapitaal (de hulpmiddelen die in een gemeenschap aanwezig zijn om de gezins- en sociale organisatie vorm te geven);
- de kwaliteit van sociale relaties;
- de mate van onderlinge vertrouwdheid (publieke familiariteit) en vertrouwen;
- inbedding in formele en informele netwerken;
- de bereidheid om zich in te zetten voor elkaar en voor de gemeenschap;
- het bestaan van gedeelde normen.

Uit het onderzoek moet blijken of het Centrum voor Jeugd en Gezin de partij bij uitstek is om vanuit een faciliterende rol de pedagogische civil society te versterken. Onderzoek op dit terrein is in Nederland nog schaars. Het meeste onderzoek wat is gedaan, komt uit de Verenigde Staten (zie: Putnam, 2000; Harper, 2001).

'It takes a village to raise a child'

De veronderstelling is dat een sterke pedagogische civil society een positieve invloed heeft op het opvoedingsklimaat. De RMO en RVZ (2008) noemen deze sociale opvoedomgeving, waarin sprake is van gevoelswarmte en betrokkenheid, de 'village'. Zoals de pedagogische infrastructuur verwijst naar instituties en professionals die zich met opvoeden bezighouden, zo verwijst de 'village' naar onderlinge betrokkenheid tussen jeugd, ouders, buurtbewoners en vrijwilligers. 'It takes a village to raise a child' is een eeuwenoude Afrikaanse uitspraak, maar nog steeds actueel: de sociale omgeving is van belang voor het opgroeien van kinderen.

De sociale omgeving van gezinnen: ontwikkelingen, betekenis en belang

De sociale omgeving heeft verschillende functies voor ouders en jeugd. In de loop van de tijd is de sociale omgeving van gezinnen veranderd. Een sterke *'village'* waarin mensen samen verantwoordelijkheid nemen voor het opvoeden en opgroeien van kinderen is niet meer vanzelfsprekend. Dit zorgt voor nieuwe uitdagingen voor beleidsmakers, professionals en vrijwilligers die met ouders en jeugd werken. Om inzicht te geven in de ontwikkelingen, betekenis en het belang van de sociale omgeving, worden hieronder een aantal vragen beantwoord.

Hoe komt het dat ouders minder onderlinge steun ervaren?

Dat ouders minder onderlinge steun ervaren heeft volgens de RMO (2008) te maken met allerlei maatschappelijke ontwikkelingen zoals verhuisc bewegingen, scheiding van woon- en werkomgeving, invloed van sociale media en de veranderende rol van de pedagogische basisvoorzieningen. Verzakelijking op scholen en kinderopvangorganisaties zorgt ervoor dat er minder ruimte is voor betrokkenheid en het investeren in relaties. Maar ook maatschappelijke ontwikkelingen zoals de ontkerkelijking/secularisering en daarmee gepaarde ontmanteling van het verenigingsleven spelen een rol. Hierdoor zijn informele netwerken van gezinnen verdund. Relaties met formele instituties kunnen het wegvallen van informele netwerken niet compenseren.

Welke betekenis heeft de sociale omgeving voor opvoeden en opgroeien?

Dat ouders en jeugd behoefte hebben aan een betrokken sociale omgeving, blijkt onder andere uit onderzoek van Van Egten (2008). Daarin geven ouders aan dat zij meer behoefte hebben aan informele steun bij de opvoeding. Dat kinderen een gemis aan een betrokken sociale omgeving ervaren, blijkt onder andere uit onderzoek van De Winter en Kroneman (1998). Naar eigen zeggen leven kinderen in een sociale opvoedomgeving waarin, behalve hun ouders en hun vrienden, niemand zich echt om hen bekommert. Behalve dan als ze rotzooi trappen, zo geven

de kinderen aan. Zowel voor ouders als voor kinderen heeft de sociale omgeving dus een belangrijke betekenis voor het opvoeden en het opgroeien.

De RMO en de RVZ (2008) noemen een aantal functies die de sociale opvoedomgeving voor gezinnen kan hebben. De sociale opvoedomgeving kan:

- medeopvoeder zijn, als kinderen buiten ouderlijk toezicht zijn;
- een ruimte zijn voor kinderen om even te ontsnappen aan ouderlijk toezicht (terwijl hun veiligheid niet in het gedrang komt);
- tot steun zijn van ouders bij onzekerheden, vragen of problemen in de opvoeding, maar ook bij wat goed is en wat niet, en bij wat mag en wat niet mag (informele sociale steun);
- ouders helpen als zij daaraan behoefte hebben (praktische steun) – bijvoorbeeld met het opvangen van kinderen;
- een vanzelfsprekende bron van (ervarings)kennis en kunde zijn waar het opgroeiende kinderen en opvoeden betreft.

Tot slot kunnen mensen in een goed werkende *'village'* meer samen verantwoordelijkheid dragen, waardoor het minder vaak nodig is om de autoriteiten in te schakelen.

Welke soorten sociale steun zijn er te onderscheiden?

Sociale steun kan worden onderverdeeld in: (1) informele steun van ouders onderling (2) de semi-formeel georganiseerde ouderondersteuning door vrijwilligers en (3) sociale steun die professionals bieden (Daly, 2007). De eerste vorm van informele steun ontstaat vooral spontaan. Deze spontane vorm van informele steun lijkt steeds minder plaats te vinden. Ook voor jeugd bestaan er deze verschillende vormen van sociale steun. In het project *'Allemaal Opvoeders'* richten we ons vooral op de eerste twee vormen van informele steun. Hierbij gaat het niet alleen om onderlinge betrokkenheid en steun voor en door ouders, maar ook om het stimuleren van onderlinge en intergenerationele steunfuncties voor jeugd.



Hoe verhoudt onderlinge sociale steun zich tot professionele inzet en zorg?

Gespecialiseerde zorg is voor sommige kinderen en ouders een uitkomst, maar op populatieniveau versterkt dit niet het gewone opvoeden en opgroeien (Hermanns, 2009). Dit besef dringt steeds meer door tot het beleid en de politiek. Om het gewone opvoeden en opgroeien te versterken, is 'positief jeugdbeleid' nodig, ofwel het versterken van de gewone positieve ontwikkeling van kinderen en jongeren (Van Oenen en Van Westering, 2010). Dat vraagt om positief (mede) opvoederschap waarvan het stimuleren van onderlinge sociale betrokkenheid en steun een vanzelfsprekend onderdeel uitmaakt. Een dergelijk positief jeugdbeleid heeft als uitgangspunt het versterken en benutten van de eigen kracht van jeugdigen, ouders en gezinnen.

Wat weten we over het belang van een sterke sociale inbedding?

Verschillende onderzoeken naar het welzijn van kinderen en gezinnen wijzen in de richting van de sociale omgeving als belangrijke factor die van invloed is op het opvoeden en opgroeien van kinderen.

Sociale steun en persoonlijk welbevinden beïnvloeden elkaar over en weer, zo stellen de RMO en de RVZ (2009).

- Uit onderzoek van Polanski (Baartman, 2009 in RMO/RVZ, 2009) naar verwaarlozing blijkt dat er een duidelijke relatie is tussen de kwaliteit van het ouderschap en de kwaliteit van de sociale omgeving;
- Ook blijkt dat hoe groter de sociale armoede, hoe minder de sociale betrokkenheid en hoe meer spanningen, hoe hoger het percentage kindermishandeling is (Baartman, 2009; De Winter, 2008 in RMO/RVZ 2009).
- Ook voor kinderen is de sociale omgeving van groot belang. In samenlevingen als de onze, hebben opgroeiende kinderen sterk de neiging om zich op de buitenwereld te oriënteren (RMO/RVZ, 2009). De 'peergroep' van leeftijdsgenoten is van grote invloed op het gedrag van kinderen.
- Voor kinderen is het verder van belang om op te groeien in een omgeving die rijk is aan sociale relaties, omdat ze leren van voorbeeldgedrag van anderen (De Vos e.a., 2009).
- Interacties in sociale gemeenschappen zijn ook van belang voor de ontwikkeling van morele intuïties (Haidt, 2007; Lapsley en Hill 2008, Verplaatse 2008). Wanneer het netwerk ontbreekt, dan kan de morele en sociale ontwikkeling daaronder lijden. Diversiteit in sociale contacten en voldoende onderlinge vertrouwdheid zijn nodig om dit proces goed



te laten verlopen. Hierdoor ontstaan gezamenlijke geschiedenissen en kan het empathisch vermogen zich beter ontwikkelen (Preston en De Waal, 2002).

- Sociale steun vergroot de draagkracht van gezinnen. Naarmate een steunend sociaal netwerk ontbreekt, wordt de draagkracht van een gezin sneller overschreden en ontstaan er eerder ernstige opvoedingsmoeilijkheden (www.nji.nl > dossier opvoedingsondersteuning).

Andere effecten van sociale steun zijn een vermindering van isolatie en een toename van opvoedingsvaardigheden en kennis. Het verbindt ouders met samenlevingsbronnen, zorgt voor ontspanning van de opvoedingsdruk, steunt relaties tussen ouders en hun kinderen en helpt met het beschermen van families tegen kindermishandeling en disfunctie in de familie (Schreiber, 2006 in www.nji.nl> dossier opvoedingsondersteuning).

Zijn er relaties tussen gemeenschapsvorming en probleemgedrag?

Met name internationale studies laten zien dat opgroeien in een gemeenschapsomgeving van belang is voor de ontwikkeling, het latere leven en het ontstaan van probleemgedrag bij kinderen (RMO/RVZ, 2009). Deze studies laten bijvoorbeeld zien dat sociale samenhang de kans op depressie bij adolescenten doet afnemen (Aneshensel en Succof, 1996). En dat er een verband is tussen sociale samenhang en informele sociale controle enerzijds en praten over conflicten in het gezin door vrouwen en geweld in het gezin anderzijds (Browning, 2002). De omvang van het sociale steunnetwerk van moeders en de cognitieve en sociale ontwikkeling van kinderen, hangen eveneens positief met elkaar samen (Melson, ca. 1993). De opvoedkundige kwaliteit van de leefomgeving is van belang voor burgerschapsvorming en kan bijdragen aan preventie, zoals het voorkomen en vroeg signaleren van problemen zoals kindermishandeling, jeugdcriminaliteit en jongerenoverlast (Bakker et al., 1997, de Winter, 2008; Junger Tas et al., 2008).

Terug naar de kracht van gezinnen en hun omgeving. Zijn we het opvoeden verleerd?

‘Als medeburgers van onze jeugdigen lijken we het opvoeden verleerd te zijn’, zo stelde Hermanns in zijn oratie in 2009 (p.19). Zorgen over de opvoeding lijken zich daardoor steeds gemakkelijker te vertalen naar etiketten en meer professionele zorg. Daarbij worden opvoedingsadviezen steeds meer geprofessioniseerd (Wubs, 2004 in Hermanns, 2009). Dit heeft een aanzuijgende werking op de jeugdzorg, aldus Hermans (2009). Hij pleit voor het organiseren van onderlinge steun tussen ouders en het inzetten van een community based aanpak, zodat ouders worden gesterkt in hun rol als opvoeder. Ook de RMO en de RVZ (2009) pleiten ervoor om beleid minder eenzijdig in te richten vanuit het risicoperspectief en de focus te verleggen naar de kracht van de sociale omgeving.

Welke rol hebben formele instituties, zoals onderwijs en kinderopvang in ‘de village’?

De formele instituties kunnen de functie van de sociale opvoedomgeving (de ‘village’) - faciliteren én er zelf deel van uitmaken (Research voor beleid, 2009). Om bij dat laatste te beginnen: als de pedagogische basisvoorzieningen inzetten op een positieve en gelijkwaardige relatie met ouders en het stimuleren van een brede ontwikkeling van kinderen vanuit een attitude van dialoog en partnerschap, dan kunnen zij een goede invulling geven aan hun rol als ‘medeopvoeder’ in de ‘village’. Voor ouders is dit van grote betekenis: zij voelen zich hierdoor gesteund in hun rol als ouder en ervaren een gevoel van gedeelde verantwoordelijkheid voor het kind. Kinderen en jongeren voelen zich vanuit deze benadering gekend en gesteund in hun ontwikkeling tot volwaardig en sociaal burgerschap. De formele instituties kunnen de ‘village’ ook faciliteren, door een omgeving te creëren waarin ontmoeting, dialoog en netwerkvorming kunnen ontstaan. Dit kan door aandacht te schenken aan het klimaat in de klas en op het plein, maar ook via speciale activiteiten die geïnitieerd kunnen worden in samenwerking met jeugd, ouders en de buurt.

De pedagogische civil society in de praktijk



In het voorgaande is duidelijk geworden dat jeugd, ouders en buurtbewoners zelf de pedagogische civil society vorm geven. Dit betekent dat de pedagogische civil society niet van bovenaf te regisseren is. Wanneer je hier op een andere manier toch in wilt investeren, dan vraagt dit om een nieuwe houding en een innovatieve aanpak van de gemeente, de CJG-coördinator, de CJG-medewerkers en andere betrokkenen.

Uitdaging

De uitdaging die centraal staat in het project 'Allemaal Opvoeders' zit in het vormgeven van de voorwaardenscheppende rol: het faciliteren en stimuleren van sociale netwerken en steunstructuren rond jeugd en gezin. De RMO en de RVZ (2008, p.3) zeggen hierover: 'de rol van de overheid is niet meer dan voorwaardenscheppend – de overheid moet zich niet bemoeien met de sociale netwerken van gezinnen – maar vooral ook niet minder dan voorwaardenscheppend'.

Investerings op de korte en lange termijn

De sociale opvoedomgeving van gezinnen kan versterkt worden door investeringen te plegen op de korte en lange termijn.

Op de korte termijn kunnen ideeën ontwikkeld worden

om te stimuleren dat mensen meer contact met elkaar gaan leggen en elkaar onderling steunen (RMO/RVZ, 2009, p10.). Daarnaast zouden professionals veel meer gericht moeten zijn op de sociale omgeving van kinderen. Meer dan nu zou de sociale en familiale omgeving ingeschakeld en geactiveerd kunnen worden wanneer er problemen zijn.

Op de lange termijn gaat het om het anders inrichten van de omgeving (RMO/RVZ, 2009). Wonen, werken en vrijetijdsbesteding zouden dicht bij elkaar gesitueerd kunnen worden. Hierdoor is de kans groter dat een hechte sociale kring ontstaat. Voorzieningen in de buurt en woningen voor diverse leeftijdscategorieën (ouderen en jongeren) bij elkaar in de buurt stimuleren ook de onderlinge verbanden. Tot slot is meer aandacht nodig voor speelvelden en speeltuintjes. Zo kan een buurt of wijk ontstaan die uitnodigt tot ontmoeting.

Aan de slag: voorwaardenscheppende strategieën ontwikkelen

Hoe kan de kwaliteit van 'de *village*' gevoed worden? Welke voorwaarden dragen bij aan een gunstige sociale opvoed- en opgroeiomgeving? Wie kunnen hier een rol in spelen en op welke manier kunnen zij dat doen? Dit zijn vragen die in het project 'Allemaal Opvoeders' verkend worden. De gemeenten en CJG-coördinatoren doen dit in nauwe afstemming met lokale partners, waaronder bijvoorbeeld (brede) scholen, welzijnsorganisaties, woningbouwcorporaties, zelforganisaties, vrijwilligerscentrales, sportverenigingen en waar mogelijk uiteraard met ouders en jeugd zelf. Gekeken wordt hoe bestaande initiatieven versterkt en uitgebreid kunnen worden, en hoe nieuwe initiatieven kunnen ontstaan of ontwikkeld kunnen worden. De 10 gemeenten zijn inmiddels allemaal enthousiast gestart met hun activiteiten. Het gaat om activiteiten die op relatief korte termijn te realiseren zijn. Het uitgangspunt is dat deze activiteiten een structureel karakter krijgen.

We bespreken nu een aantal voorwaardenscheppende strategieën die in gemeenten kunnen worden toegepast.

tijd voor elkaar



1. Kansen voor ontmoeting creëren

Informele ontmoetingsplaatsen nodigen mensen uit om met elkaar in contact te komen. Informele ontmoetingsplaatsen kunnen georganiseerd worden op plekken waar ouders komen: in kinderdagverblijven, op (brede) scholen of in de Centra voor Jeugd en Gezin. Voorbeelden van ontmoetingsvormen zijn oudercafés, themabijeenkomsten, een babysoos, ouderkamers, koffieochtenden, ruilbeurzen voor bijvoorbeeld kinderkleding, spel- en ontmoetingsactiviteiten in de buurt en online ontmoetingsplekken zoals een forum. Dit zijn laagdrempelige ontmoetingsplekken die ouders onderling met elkaar in contact brengen. Vaak zijn hierbij vrijwilligers zoals gastouders of contactmoeders betrokken. Zij staan naast de ouder en ontwikkelen gemakkelijk een vertrouwensband.

2. De dialoog over opvoeden stimuleren

De dialoog over opvoeden kan gestimuleerd worden via bijvoorbeeld opvoedebatten, themabijeenkomsten en huiskamerbijeenkomsten. Opvoedebatten kunnen op lokaal niveau worden georganiseerd of in intiemer verband op plaatsen waar ouders al samenkomen: op school of op het kinderdagverblijf. Een opvoeddebat of themabijeenkomst, soms georganiseerd in het kader van een opvoedweek, kan een eerste stap zijn om ouders te betrekken bij discussies over opvoeden. Ook huiskamerbijeenkomsten kunnen een geschikte vorm zijn. Lokaal worden ook nieuwe vormen van dialoog ontwikkeld, zoals jonge moedergroepen, allochtone moedergroepen en keukentafelsessies. Er wordt zelfs geëxperimenteerd met als nanny verklede acteurs die ouders op ludieke wijze verleiden tot het uitwisselen van ervaringen over opvoeden op het schoolplein.

3. Investeren in de houding en competenties van de (CJG-)professional

Vraaggericht, klantversterkend en omgevingsgericht werken zijn belangrijke competenties voor CJG-professionals (Jeugd en Gezin, 2010). Dit betekent dat de vragen, wensen en behoeften van ouders en jeugd leidend zijn. De CJG-professional doet een beroep op de eigen kracht en het probleemoplossend vermogen van jeugdigen, opvoeders en hun sociale omgeving. De leefwereld van ouders en jeugdigen is hierbij het uitgangspunt. Deze houding en deze competenties zijn nog niet altijd vanzelfsprekend. In het project 'Allemaal Opvoeders' investeert een aantal gemeenten daarom in de houding en competenties van de CJG-professional. In de pedagogische basisvoorzieningen is het belangrijk dat medeopvoeders investeren in een relatie met ouders die uitgaat van dialoog en partnerschap.

4. Stimuleren van jeugdparticipatie en vrijwillige inzet door jeugd

Voor kinderen en jongeren is het waardevol om mee te denken over hun omgeving en te leren hun verantwoordelijkheid te dragen. Micha de Winter spreekt in dit kader van 'democratisch of actief burgerschap'. Wat betekent dit voor de versterking van de pedagogische civil society? Jeugd kan betrokken worden bij de CJG-ontwikkeling en bij activiteiten waarbij zij iets voor elkaar of voor de buurt kunnen betekenen. Door de dialoog met kinderen en jongeren aan te gaan, wordt duidelijk wat hun drijfveren zijn en waar kansen liggen om jeugdparticipatie en vrijwillige inzet te bevorderen. Denk aan: 'peergroup' activiteiten, projecten om samen de buurt op te knappen of intergenerationele projecten waarbij jongeren iets voor ouderen betekenen of andersom. Door jeugdigen zo bij de buurt te betrekken, en andersom de buurt bij de jeugd, wordt geïnvesteerd in de pedagogische kwaliteit van de buurt waarbij jeugd zich gezien en gesteund voelt.



Wat zijn inzichten en ervaringen van de 10 gemeenten?

Gaandeweg het project ontstaat steeds meer inzicht in de werking van de pedagogische civil society en de mogelijkheden om deze te versterken. We noemen een aantal voorbeelden:

- **Inventariseer de activiteiten die de onderlinge betrokkenheid versterken.**

Vaak gebeurt er al veel in een wijk of buurt als het gaat om informele netwerken, ontmoeting en dialoog. Breng dit in kaart zodat zicht ontstaat op kansen om activiteiten te versterken, uit te breiden of te verbinden.

- **Erken bestaande initiatieven van ouders, jeugd en buurtbewoners.**

Laat zien dat vrijwillige initiatieven gezien en gewaardeerd worden. Maak voor buurtbewoners inzichtelijk wat er allemaal gebeurt in de wijk.

- **Trek samen op met ouders en jeugd uit de buurt.**

Vraag ouders en jeugd wat zij nodig hebben om activiteiten te versterken of nieuwe activiteiten te ontplooiën. Laat het initiatief en het eigenaarschap zoveel mogelijk bij hen liggen.

- **Sluit aan bij de dynamiek van de pedagogische civil society.**

Werk vraaggericht en flexibel: laat initiatieven ontstaan, ga ze niet instrumenteel ontwikkelen.

- **Zoek naar verbinding.**

Positioneer de aandacht voor onderlinge betrokkenheid en sociale steun niet als een apart thema, maar als vanzelfsprekend onderdeel van de visie op het CJG, het integrale jeugdbeleid of het positief jeugd-beleid.

- **Betrek collega-beleidsmedewerkers van verschillende beleidsterreinen bij dit onderwerp.**

Vanuit verschillende beleidsterreinen, zoals onderwijs, Wmo, vrijwilligerswerk, sport en ruimtelijke



ordering kan worden bijgedragen aan het vergroten van de onderlinge betrokkenheid tussen ouders en jeugd.

- **Ga met CJG-medewerkers in gesprek over de concepten van waaruit zij werken.**

Een houding van dialoog, partnerschap en oog voor de sociale omgeving zijn hierbij belangrijk.

- **Geef buurtbewoners structureel een stem in de CJG-ontwikkeling en in de activiteiten die georganiseerd worden.**

Laat het CJG uitademen dat het *van* en *voor* de mensen in de wijk is. Organiseer participatie door jeugd, ouders en buurtbewoners.

- **Besteed aandacht aan het werven van vrijwilligers.**

Informeel mensen over de mogelijkheden, biedt ondersteuning en beloon mensen voor hun inzet. Spreek mensen aan op hun intrinsieke motivatie.

- **Benut het aanwezige potentieel in de wijk.**

Er is altijd een zekere behoefte aan een sociaal buurt-leven en dus een potentiële bereidheid om dat tot stand te brengen. Hier kan het CJG een rol spelen: ontwikkel ideeën om het aanwezige potentieel te activeren.



Meer informatie

Het Nederlands Jeugdinstituut heeft een website gelanceerd over het project 'Allemaal Opvoeders' en de pedagogische civil society. Op de website www.allemaalopvoeders.nl staan achtergronden, nieuwsberichten, praktijkvoorbeelden en literatuursuggesties voor mensen die vanuit beleid of praktijk geïnteresseerd zijn in dit onderwerp.

Wilt u meer weten over het project 'Allemaal Opvoeders' of de pedagogische civil society? Neemt u dan contact op met het Nederlands Jeugdinstituut:

Mireille Gemmeke 030-230 6306 m.gemmeke@nji.nl
Moniek van Dijk 030-230 6581 m.vandijk@nji.nl

www.allemaalopvoeders.nl

Het Nederlands Jeugdinstituut

Het Nederlands Jeugdinstituut werkt voor beleidsmakers, staffunctionarissen en beroepskrachten in de sector jeugd, opvoeding en onderwijs. Wij maken kennis beschikbaar voor de praktijk, maar verwerken ook kennisvragen vanuit de praktijk. Op die manier wordt een kenniscyclus georganiseerd, die de jeugdsector helpt de kwaliteit en effectiviteit van de dienstverlening te verbeteren. Voor vragen of advies kunt u vrijblijvend contact met ons opnemen. Dit kan door te mailen naar info@nji.nl of te bellen naar de Infolijn (030) 230 6564, op werkdagen tussen 09.00-13.00 uur.

Literatuur

Aneshensel, C. S. & Sucoff, C. A. (1996). "The Neighborhood Context of Adolescent Mental Health." *Journal of Health and Social Behavior*, 37, 293-310.

Baartman, H. (2009). *Het begrip kindermishandeling: pleidooi voor een herbezinning en bezonnen beleid*. Driebergen-Rijsenburg: Augéo Foundation.

Bakker, I., Bakker, K., Dijke, A. van. & Terpstra, L. (1997). *O+O=O2: naar een samenhangend beleid en aanbod van opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering voor kinderen en ouders in risicosituaties*. Utrecht: Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW).

Browning, C. R. (2002). The span of collective efficacy: Extending social disorganization theory to partner violence. *Journal of Marriage and the Family*, 64 (4), 833-851.

Daly, M. (2007). *Parenting in contemporary Europe: a positive approach*. Straatsburg: Council of Europe Publications.

Egten, C., van., Zeijl, E., Hoog, S. de., Nankoe, C & Petronia, E. (2008). *Gezinnen van de Toekomst. Opvoeding en Opvoedingsondersteuning*. Den Haag: E-Quality.

Haidt, J. (2007). The New Synthesis in Moral Psychology. *Science*, 316, 998-1002.

Harper, R. (2001). *Social Capital: A review of the literature*. Social Analysis and Reporting Division Office for National Statistics.

Hermanns, J. (2009). *Het opvoeden verleerd*. Oratie uitgesproken op 9 juni 2009. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Jeugd en Gezin (2010). *Professionals in het Centrum voor Jeugd en Gezin. Samenwerken in het belang van jeugdigen en opvoeders*. Den Haag: Jeugd en Gezin.

Junger-Tas, J., Steketee, M. & Moll, M. (2008). *Achtergronden van jeugddelinquentie en middelengebruik*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Lapsley, D. K. & Hill, P. L. (2008). On dual processing and heuristic approaches to moral cognition. *Journal of Moral Education*, 37, 313-332.

NJi. (n.d.). Dossier Opvoedingsondersteuning. Gevonden op 1 juni 2010. website: www.nji.nl/opvoedingsondersteuning

Oenen, S., van & Westering Y., van (2010). Een solide basis voor positief jeugdbeleid. Visiedocument 1.0. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Preston, S. D. & Waal, F. B. M., de. (2002). Empathy: It's ultimate and proximate bases. *Behavioral and Brain Sciences*, 25, 1-71.

Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO). (2001). *Aansprekend opvoeden. Balanceren tussen steun en toezicht*. Den Haag: RMO.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO). (2008). *Tussen flaneren en schofferen: een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren*. Amsterdam: SWP Uitgeverij.

Colofon

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) & Raad voor de Volksgezondheid & Zorg (RVZ). (2008). Versterking voor gezinnen: versterken van de village. Pre-advies over gezinnen en hun sociale omgeving. Den Haag: RMO/RVZ.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) & Raad voor de Volksgezondheid & Zorg (RVZ). (2009). Investeren rondom kinderen. Den Haag: RMO/RVZ.

Research voor Beleid. (2009). Viva la Village: De rol van scholen en kinderopvangorganisaties in opvoedondersteuning voor ouders. Zoetermeer: RMO.

Verplaetse, J. (2008). *Het morele instinct: over de natuurlijke oorsprong van onze moraal*. Amsterdam: Uitgeverij Nieuwezijds.

Vos, H. de., Glebbeek, A. C., Wielers, R. (2009). *overheidsonmacht in de jeugdzorg: een pleidooi voor omwegbeleid*. Den Haag: RMO/RVZ.

Winter, M., de. (2008). Het moderne van kindermishandeling. In: Koops, W., Levering, B., Winter, M. de (red.) *Opvoeding als spiegel van de beschaving. Een moderne antropologie van de opvoeding*. Amsterdam: SWP.

Winter, M. de & Kroneman, M. (1998). *Jeugdig gezinsbeleid. Visies van jongeren op het gezin, de opvoeding en het gezinsbeleid, en wat de overheid daarmee zou kunnen doen*. Rijswijk: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Het project 'Allemaal Opvoeders' wordt uitgevoerd in opdracht van het ministerie voor Jeugd en Gezin en maakt deel uit van het ZonMw-programma 'Vrijwillige inzet voor en door jeugd en gezin'.

Tekst: Moniek van Dijk en Mireille Gemmeke
Met medewerking van: Eveline Stetter en Marja Valkestijn

Foto's: Ricardo Basbaum, Joost Borsboom, Michel Coumans, Michielvw, Theske Slijkerman, Maarten Wijsman

De brochure is in Pdf-formaat te downloaden van de website www.allemaalopvoeders.nl

© Nederlands Jeugdinstituut 2010

Nederlands
Jeugd
instituut



Universiteit Utrecht



Jeugd en Gezin